

ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK
SPORTLAAN (ONG.)
TE BAARLE-NASSAU
GEMEENTE BAARLE-NASSAU

Project: BAN.C5S.ARC
Rapportnummer: 10053373
Status: Versie 1.2
Datum: 16 februari 2011
Opdrachtgever: Woonstichting Leyakkers
Postbus 70
5120 AB Rijen
Contactpersoon: Compositie 5 Stedenbouw bv
t.a.v. Mevr. A. Niemantsverdriet
Boschstraat 35-37
4811 GB Breda

Uitvoerder: Econsultancy bv
Rijksweg Noord 39
6071 KS Swalmen
Tel. 0475 - 504961
Fax 0475 - 504958
Mail Swalmen@Econsultancy.nl
Opsteller: Drs. M. Stiekema
Kwaliteitscontroleur: Drs. E. Hartingsveld

COLOFON

archeologisch bureauonderzoek
Sportlaan (ong.) te Baarle-Nassau in de gemeente Baarle-Nassau

Auteur: Drs. M. Stiekema

In opdracht van: Woonstichting Leyakkers

Autorisatie: Drs. E. Hartingsveld

© Econsultancy bv, Swalmen, 16 februari 2011

Foto's en tekeningen: Econsultancy bv, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Econsultancy bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Administratieve gegevens onderzoeksgebied

Projectcode en nummer	10053373 BAN.C5S.ARC
Toponiem	Sportlaan (ong.)
Opdrachtgever	Woonstichting Leyakkers
Gemeente	Baarle-Nassau
Plaats	Baarle-Nassau
Kadastrale gegevens	Gemeente Baarle-Nassau, sectie C, nummer 4190
Kaartblad	50G
Coördinaten	122.729 / 384.710 122.740 / 384.672 122.725 / 384.654 122.680 / 384.694
Bevoegde overheid	Gemeente Baarle-Nassau
Deskundige namens de bevoegde overheid	Regio West-Brabant Mevr. L. Weterings-Korthorst Postbus 503 4870 AM Etten-Leur Tel: 076-529 4183 E: l.weterings@breda.nl
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code)	42.069
Beheer en plaats documentatie	Econsultancy, Swalmen
Uitvoerders	Econsultancy, Drs. M. Stiekema
Datum	16 februari 2011

SAMENVATTING

Econsultancy heeft in opdracht van Woonstichting Leyakkers in juli 2010 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd in verband met de geplande bouw van zes starterswoningen. Het plangebied is gelegen aan de Sportlaan te Baarle-Nassau in de gemeente Baarle-Nassau. Het archeologisch onderzoek wordt noodzakelijk geacht om te bepalen of er een gereede kans is dat archeologische waarden wel of niet aanwezig (kunnen) zijn in de ondergrond, die door de voorgenomen bodemingrepen kunnen worden aangetast/verloren kunnen gaan. Daarom is het binnen het kader van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg uit 2007 (WAMZ), voortvloeiend uit het Verdrag van Malta uit 1992, verplicht voorafgaand archeologisch onderzoek uit te voeren (zie bijlage 3).

Doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende en verwachte archeologische waarden, om daarmee een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied op te stellen.

Met de resultaten van het archeologisch onderzoek kan worden vastgesteld of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of vervolgonderzoek en/of planaanpassing noodzakelijk is

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Volgens het opgestelde gespecificeerde archeologisch verwachtingsmodel kunnen er in het hele plangebied archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. De kans op het voorkomen van archeologische resten is middelhoog voor het Laat-Paleolithicum - Neolithicum en hoog voor archeologische resten uit de Bronstijd - Nieuwe tijd. De archeologische resten worden verwacht onder het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont. De vondstenlaag is opgenomen onderin het esdek; hier wordt ook wel van 'cultuurlaag' gesproken: een doorwerkte oude bodem tussen het esdek en de ongeroerde ondergrond met kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteen en houtskool. Archeologische sporen (uitgezonderd diepe sporen en waterputten) worden verwacht tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Organische resten zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd.

Selectieadvies

Op grond van de resultaten van het bureauonderzoek en de richtlijnen van de (concept) archeologische beleidsadvieskaart adviseert Econsultancy om het plangebied nader te onderzoeken door middel van een IVO karterende en waarderende fase, proefsleuven (IVO-P). Behoud van een mogelijk aanwezige archeologische vindplaats bij een niet aangepaste uitvoering van de huidige plannen is niet mogelijk.

Bovenstaand advies vormt een selectieadvies. De resultaten van dit onderzoek zullen eerst moeten worden beoordeeld door het bevoegd gezag (gemeente Baarle-Nassau), dat vervolgens een selectiebesluit neemt.

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	1
2.	DOELSTELLING EN METHODIEK	1
	2.1 Onderzoeksvragen	1
	2.2 Methoden	1
3.	RESULTATEN	2
	3.1 Afbakening van het plangebied	2
	3.2 Beschrijving van het huidige gebruik	2
	3.3 Beschrijving van het historische gebruik	2
	3.4 Aardwetenschappelijke gegevens	3
	3.5 Archeologische waarden	5
	3.6 Gespecificeerde archeologische verwachting	7
4.	CONCLUSIES	8
5.	ADVIES	9
	LITERATUUR	9

BIJLAGE 1: Archeologische en geologische perioden

BIJLAGE 2: Archeologische monumenten

LIJST VAN AFBEELDINGEN

Afbeelding 1	- Locatie van het plangebied
Afbeelding 2	- Detailkaart van het plangebied
Afbeelding 3	- Topografische kaart uit 1938
Afbeelding 4	- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
Afbeelding 5	- Geomorfologische kaart
Afbeelding 6	- Bodemkaart
Afbeelding 7	- IKAW, AMK-terreinen en waarnemingen
Afbeelding 8	- Cultuurhistorische Waardenkaart Provincie Noord-Brabant

LIJST VAN TABELLEN

Tabel I.	- Geraadpleegd historisch kaartmateriaal
Tabel II.	- Aardwetenschappelijke gegevens plangebied
Tabel III.	- Grondwatertrappenindeling
Tabel IV.	- Archeologische (indicatieve) waarden
Tabel V.	- Gespecificeerde archeologische verwachting

1. INLEIDING

Econsultancy heeft in opdracht van Woonstichting Leyakkers een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied gelegen aan de Sportlaan (ong.) te Baarle-Nassau in de gemeente Baarle-Nassau.

In het plangebied zullen zes starterswoningen worden gerealiseerd. Het archeologisch onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2. DOELSTELLING EN METHODIEK

2.1 Onderzoeksvragen

Het doel van het bureauonderzoek is om inzicht te verkrijgen in de specifieke archeologische waarden van het plangebied. Hierbij wordt de beschikbare informatie op het vlak van historische geografie, cultuurhistorie, geologie en archeologie bestudeerd. Op basis van deze informatie wordt een gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied opgesteld. Op basis van deze gespecificeerde verwachting wordt een advies gegeven welk is afgestemd op de verwachte bodemverstoring.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat is er bekend over bodemverstoringen ingrepen binnen het plangebied uit het verleden? Is er bijvoorbeeld informatie bekend over vroegere ontgravingen, bodemsaneringen, egalisaties, diepploegen of landinrichting?
- Ligt het plangebied binnen een landschappelijke eenheid, welke vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen (zoals een relatief hoge dekzandkop of -rug, nabij een veengebied, een beekdal)?
- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied?

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 19 juli 2010. Meegewerkt hebben: drs. M. Stiekema (senior prospector) en drs. E. Hartingsveld (kwaliteitscontroleur).

2.2 Methoden

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen en normen zoals aangegeven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1, augustus 2006), vastgesteld door het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie, ondergebracht bij de SIKB te Gouda. Voor de uitvoering van het bureauonderzoek gelden de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. De resultaten van dit onderzoek worden in dit rapport weergegeven conform specificatie LS06.¹

Binnen dit onderzoek zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01);
- beschrijving van de huidige situatie (LS02);
- beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03);
- beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens (LS04);
- opstellen van een gespecificeerde verwachting (LS05).

---

¹ Beschikbaar via www.sikb.nl

3. RESULTATEN

3.1 Afbakening van het plangebied

Het plangebied ligt aan de noordelijke rand van de bebouwde kom van Baarle-Nassau en heeft een oppervlakte van circa 1.650 m². Het wordt begrensd door de Sportlaan in het zuiden, het Bospad en aangrenzende woningen in het oosten, sportvelden in het noorden en een plantsoen in het westen (zie afbeelding 1 en 2).

Het onderzochte gebied bevindt zich binnen een straal van circa 1.500 m rondom het plangebied.

In het plangebied is de bouw van zes starterswoningen gepland. Hierbij zal een gebied met een oppervlakte van circa 200 m² worden bebouwd (zie afbeelding 2). De rest van het plangebied zal worden ingericht als tuin en groenstrook. De verstoringsdiepte van de geplande woningen zal circa 1 m – mv bedragen. De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

3.2 Beschrijving van het huidige gebruik

Het plangebied is tot recent in gebruik geweest als woonwagenlocatie. Als gevolg daarvan is ongeveer de helft van het plangebied verhard en staan er nog enkele kleine schuurtjes op het terrein. De andere helft van het plangebied is momenteel in gebruik als groenstrook.

3.3 Beschrijving van het historische gebruik

Tabel I geeft een overzicht van het geraadpleegde historisch kaartmateriaal.

Tabel I. Geraadpleegd historisch kaartmateriaal

Bron	Periode	Omschrijving plangebied
Kadastrale minuut ²	1811-1832	bouwland
Historische topografische Atlas Noord-Brabant ³	1838-1857	akkerland
Militaire topografische kaart (veldminuut) ²	1868	akkerland
Militaire topografische kaart (veldminuut) ²	1899	akkerland
Militaire topografische kaart (veldminuut) ²	1938	akkerland, ten zuiden en oosten van twee onverharde paden
Topografische kaart ²	1959	akkerland, ten zuiden van een onverhard pad
Topografische kaart ²	1980	akkerland, ten zuiden van een half verhard pad
Topografische kaart ²	1995	akkerland, ten zuiden van een half verhard pad

Baarle-Nassau vormt samen met de Belgische gemeente Baarle-Hertog het Kempense dorp Baarle. Het Belgische Baarle-Hertog bestaat uit 22 enclaves binnen de Nederlandse gemeente Baarle-Nassau.

² <http://watwaswaar.nl>

³ Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990

Volgens de cultuurhistorische relictenkaart van West-Brabant is het plangebied een resterend open akkercomplex in een gebied met een geheel of gedeeltelijke middeleeuwse inrichting. Voor 1500 zou het al in gebruik geweest zijn als akkerland. Omdat Baarle van oudsher op een droge locatie ligt, ontstond hier een van de oudste agrarische nederzettingen in Brabant. De oorspronkelijke kern van Baarle was een (primaire) kransakkernederzetting. Dit houdt in dat de oorspronkelijke boerderijen of het gehucht als een krans om een centraal akkercomplex lag.⁴

De oudste vermelding van Baarle dateert uit 922. De enclaves in Baarle zijn eind 12^e eeuw ontstaan toen de omgeving van Baarle werd verdeeld tussen de Hertog van Brabant en de Heer van Breda. Destijds reeds ontgonnen en bewoonde stukken land bleven in het bezit van de Hertog van Brabant (het latere Baarle-Hertog), nog onontgonnen stukken land kwamen in het bezit van de Heer van Breda (het latere Baarle-Nassau). Deze verdeling van Baarle over twee verschillende landeigenaren (en later landen) is tot op heden blijven bestaan.⁵

Vanaf tenminste begin 19^e eeuw is zowel het plangebied als de directe omgeving in gebruik geweest als akkerland. Het gebied ten noorden van het plangebied is al die tijd als bosgebied in gebruik gebleven. Vanaf begin 20^e eeuw heeft er direct ten noorden en (kortstondig) direct ten westen van het plangebied een onverhard pad gelegen (zie afbeelding 3). Deze situatie is tot de aanleg van de nieuwbouwwijk rond het plangebied in de jaren '90 van de 20^e eeuw ongewijzigd gebleven. Het plangebied zelf is bij de aanleg van de nieuwbouwwijk in gebruik genomen als woonwagenlocatie voor drie woonwagens.⁶

3.4 Aardwetenschappelijke gegevens

Tabel II geeft een overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens van het plangebied.

Tabel II. Aardwetenschappelijke gegevens plangebied

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Geologie ⁷	Formatie van Stramproy met een dek van de Formatie van Boxtel; fijn tot grof zand en leem met een zanddek (Sy1)
Geomorfologie ⁸	Dekzandplateau, al dan niet met oud bouwlanddek (4F5)
Bodemkunde ⁹	Hoge zwarte enkeerdgronden, bestaande uit lemig fijn zand (zEZ23), grondwatertrap VII

Geologie

Het plangebied ligt in een gebied waar afzettingen van de Formatie van Stramproy, met een dek van de Formatie van Boxtel aan het maaiveld worden aangetroffen. De Formatie van Stramproy bevat deels eolische, maar voornamelijk fluviatiele afzettingen die in het Laat-Pliocen (circa 2,6 miljoen jaar BP) en het Vroeg-Pleistoceen zijn afgezet door kleine rivieren die vanuit de Belgische Kempen oost- en noordwaarts afwaterden. Het dek van de Formatie van Boxtel is afgezet gedurende de laatste ijstijd.¹⁰ Gedurende de laatste ijstijd had de wind vrij spel in het verplaatsen van zand en silt. Over een groot deel van Nederland werd een pakket dekzand afgezet.¹¹ Er ontstonden duidelijke hoogteverschillen, waarbij reliëfverschillen kleiner dan 1,5 meter dekzandplateaus worden genoemd en gro-

⁴ Renes, 1985

⁵ Brabants Historisch Informatiecentrum (www.bhic.nl)

⁶ <http://watwaswaar.nl>

⁷ De Mulder *et al.*, 2003

⁸ Alterra, 2003

⁹ Stichting voor Bodemkartering, 1985

¹⁰ De Mulder *et al.*, 2003

¹¹ Berendsen, 2004

tere hoogteverschillen dekzandruggen of dekzandkopjes genoemd worden. Dekzandafzettingen die zijn afgezet tijdens het Laat-Glaciaal zorgden voor nivellering van het landschap door laagtes in het landschap op te vullen. Het dekzand, dat in het plangebied aan het oppervlak wordt aangetroffen, wordt ook wel het Laagpakket van Wierden genoemd, welke behoort tot de Formatie van Boxtel (voorheen de Formatie van Twente).¹² Het water van de in het voorjaar smeltende sneeuwmassa's erodeerde een deel van de dekzandruggen, waarna afzetting plaatsvond in de lagere delen van het landschap als vlaktes van verspoelde dekzanden.

In het Holoceen (vanaf circa 10.000 jaar geleden) zijn door verwaaiing van de dekzanden lokaal stuifzandgebieden ontstaan. Bij het ontstaan hiervan speelde de mens een belangrijke rol, door beweiding, afbranden en het steken van plaggen op de heidevelden dat voornamelijk plaatsvond in de Nieuwe tijd.¹³ De stuifzanden worden gerekend tot het Laagpakket van Kootwijk, welke behoort tot de Formatie van Boxtel. Daarnaast zijn er in (lokale) beekdalen in de omgeving van Baarle-Nassau afzettingen gevormd bestaande uit leem, veen en zand. Deze afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Singraven, welke tevens behoren tot de Formatie van Boxtel. Een uitloper van een beekdal bevindt zich op ongeveer 500 meter ten zuidwesten van het plangebied (zie afbeelding 4).

Geomorfologie

Volgens de Geomorfologische kaart van Nederland (1:50.000) ligt het plangebied op een dekzandplateau, al dan niet met oud bouwlanddek (4F5) (zie afbeelding 4).¹⁴

Bodemkunde

Volgens de Bodemkaart van Nederland (1:50.000) ligt het plangebied binnen een uitgestrekt gebied met hoge zwarte enkeerdgronden (zEZ23) (zie afbeelding 5). Een hoge zwarte enkeerdgrond duidt vaak op de aanwezigheid van een esdek, waarbij de humeuze toplaag (A-horizont) > 50 cm is.¹⁵

Enkeerdgronden zijn oude bouwlanden, die vanaf de Late Middeleeuwen op de Pleistocene zandgronden zijn ontstaan door het opbrengen van mest vanuit potstallen vermengd met plaggen, die gestoken werden op de woeste gronden, zoals heide, bossen en beekdalen. Dergelijke gronden zijn eerst ontstaan op de hogere gedeelten en hebben zich later uitgebreid tot de lagere gedeelten. Ze bestaan uit dikke lagen leemarme en humusrijke gronden. Hun voorkomen valt veelal samen met de zogenaamde esdekken. Het belang van een enkeerdgrond ligt in de beschermende kwaliteiten van het dek. Eventuele archeologische waarden worden in de regel door het dikke dek beschermd tegen verstering door onder andere agrarische activiteiten. Sinds de jaren 80 van de 20^e eeuw is er een grotere en meer systematische aandacht voor essen en plaggenbodems in Nederland. In veel gevallen bleken de betreffende terreinen een hoge dichtheid aan verhoudingsgewijs goed geconserveerde archeologische overblijfselen te bevatten, soms zelfs complete archeologische landschappen. De vaak opmerkelijke resultaten vormen de belangrijkste bron voor de beschrijving van de bewoning en het landgebruik in de zandlandschappen voor de periode vanaf de Midden-Bronstijd tot in de Nieuwe tijd. Veel hiervan representeert de vroegere geschiedenis van de dorpen die tussen de 9^e en de 12^e eeuw naast de essen kwamen te liggen. De rijkheid aan archeologische resten leidde er toe dat de hogere en drogere gelegen plaggendecken of enkeerdgronden op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) over het algemeen een hoge indicatieve waarde kregen.¹⁶

Grondwatertrappen

Grondwatertrappen zijn een indicatie voor de diepte van de grondwaterstand en de seizoensfluctuatie daarvan. Grondwatertrappen zijn een combinatie van de gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG)

---

¹² De Mulder *et al.*, 2003

¹³ Berendsen, 2004

¹⁴ Alterra, 2003

¹⁵ Stichting voor Bodemkartering, 1985

¹⁶ Doesburg e.a., 2007

en gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG). De GHG betreft de wintergrondwaterstanden, de GLG is een maat voor de grondwaterstand in de zomer. Aangezien in stedelijk gebied geen grondwatertrappen worden bepaald, zijn dit 'witte vlekken' op de kaart.

Tabel III geeft een overzicht van de klassengrenzen die wordt aangehouden bij de indeling van de grondwatertrappen. De trappen worden vastgesteld op een schaal van I tot VII (van respectievelijk extreem nat tot extreem droog). Bij sommige grondwatertrappen is een * weergegeven: het gaat hier om tussenliggende grondwatertrappen die een drogere variant vertegenwoordigen.

Tabel III. Grondwatertrappenindeling

Grondwatertrap:	I	II	II*	III	III*	IV	V	V*	VI	VII	VII*
GHG (cm –mv)	20	10	25	15	30	50	25	35	60	100	160
GLG (cm –mv)	45	70	75	105	110	140	140	150	170	200	260

Gebiedsdelen met een goede ontwatering (grondwatertrap VI en VII) zijn zeer geschikt voor landbouw en vormden mede daarom, met name in het verleden een aantrekkelijk vestigingsgebied. Het plangebied heeft grondwatertrap VII. Omdat het plangebied op zand ligt en de toekomstige bebouwing maar op een beperkt deel van het plangebied zal plaatsvinden wordt niet verwacht dat het toekomstig grondwaterpeil zal worden beïnvloed.¹⁷

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)

Op de AHN is de ligging van het plangebied op het dekzandplateau duidelijk zichtbaar. Verder zijn de lager gelegen beekdalen in het landschap ook duidelijk terug te zien (zie afbeelding 6).¹⁸ Het plateau bestaat uit een pakket afzettingen die behoren tot de Oude dekzanden. Vermoedelijk zijn deze afzettingen oorspronkelijk veel wijder verspreid geweest, maar zijn de huidige omliggende (lager liggende) gebieden in latere perioden door erosie door beken ontstaan.

3.5 Archeologische waarden

In tabel IV zijn de archeologische (indicatieve) waarden die bekend zijn voor het plangebied en de directe omgeving weergegeven.

Tabel IV. Archeologische (indicatieve) waarden

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	hoge indicatieve archeologische waarde
Cultuurhistorische waardenkaart provincie Noord-Brabant	hoge of middelhoge indicatieve archeologische waarde
Archeologische Monumenten Kaart (AMK)	geen AMK-terreinen binnen een straal van 750 meter rondom het plangebied
Waarnemingen en vondstmeldingen ARCHISII (Archeologisch Informatie Systeem)	geen waarnemingen en vondstmeldingen binnen een straal van 350 meter rondom het plangebied
Onderzoeksmeldingen ARCHISII	geen andere onderzoeksmeldingen binnen een straal van 350 meter rondom het plangebied

De ligging van de archeologische waarden is weergegeven in afbeelding 7, een uitsnede van de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Brabant is weergegeven in afbeelding 8.

¹⁷ Stichting voor Bodemkartering, 1985

¹⁸ www.ahn.nl

Indicatieve archeologische waarde

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) van Nederland (1:50.000) bevindt het plangebied zich in een gebied met een hoge indicatieve archeologische waarde. Volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Brabant bevindt het gehele plangebied zich in een gebied met een hoge of middelhoge indicatieve archeologische waarde.

Monumenten rondom het plangebied

Op 750 meter ten zuidwesten van het plangebied bevindt zich een AMK-terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft een terrein met resten van een hoeve of een versterkt huis uit de Late Middeleeuwen of de Nieuwe tijd. Deze hoeve, *Goorendonck* genaamd, is in 1510 voor het eerst vermeld. Bij het Beleg van Breda in de 17^e eeuw is de hoeve als schans gebruikt. Na dit beleg is de hoeve in 1625 opnieuw opgebouwd.¹⁹

Op 850 meter ten zuidwesten van het plangebied bevindt zich een AMK-terrein van zeer hoge archeologische waarde. Het betreft een terrein met resten van een kasteel uit de Late Middeleeuwen. Dit kasteel, kasteel *Bruheze* genaamd, wordt reeds genoemd in 1333. Volgens een koopakte uit 1671 was het kasteel destijds nog aanwezig. De heide-ontginningen in de omgeving van Baarle-Nassau zouden vanuit hier zijn begonnen.²⁰ Bij een booronderzoek in 1999 zijn muren, afbraaklagen en resten van de grachten aangetroffen.²¹

Op 950 meter ten zuidoosten van het plangebied bevindt zich een AMK-terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft een terrein dat samenvalt met de historische kern van Baarle.²²

Waarnemingen rondom het plangebied

Op 350 meter ten oosten van het plangebied zijn bij een booronderzoek in 2005 en een proefsleuvenonderzoek in 2007 diverse grondsporen en greppels uit de Nieuwe tijd aangetroffen.²³

Tussen november 2008 en januari 2009 is het 5,5 kilometer lange tracé van de provinciale wegen N639 en N260 onderzocht door middel van een proefsleuvenonderzoek en oppervlaktekarteringen.²⁴ Hierbij zijn verspreid over het tracé in totaal 102 proefsleuven aangelegd. Het tracé begint circa 2,5 kilometer ten noordwesten van het plangebied, loopt vervolgens op ongeveer 500 meter ten zuidwesten onder het plangebied door om op circa 2,5 kilometer ten zuidoosten van het plangebied te eindigen. Op de delen van het tracé dat door gebieden met een middelhoge en hoge archeologische verwachting loopt zijn over bijna het gehele traject bewoningssporen uit de IJzertijd aangetroffen. Dit betreft zowel grondsporen als fragmenten aardewerk. Bewoningssporen uit de Middeleeuwen zijn voornamelijk geconcentreerd in de huidige kern van Baarle-Nassau aangetroffen, maar in beperkte mate ook elders op het tracé. Ter hoogte van het gehucht Boschoven is een vuursteenvindplaats uit het Mesolithicum aangetroffen bestaande uit twee vuurstenen werktuigen, 12 fragmenten vuursteenafval en een zandstenen klopsteen. Deze vindplaats bevindt zich vermoedelijk ongeveer 1.000 meter ten noordwesten van het plangebied.²⁵

Op 900 meter ten zuidoosten van het plangebied is bij rioleringswerkzaamheden in 2000 een gedempte sloot uit de Nieuwe tijd aangesneden. Hierbij zijn enkele fragmenten van een aardewerken pot uit circa 1675 aangetroffen.²⁶

---

¹⁹ AMK-terrein 2.117

²⁰ AMK-terrein 2.118

²¹ ARCHIS-waarneming 43.050

²² AMK-terrein 16.863

²³ ARCHIS-waarneming 417.860, onderzoeksmelding 9.723 en 22.368

²⁴ Onderzoeksmelding 32.074

²⁵ Vondstmelding 414.169

²⁶ ARCHIS-waarneming 42.715

Bij een booronderzoek op 1.000 meter ten zuidwesten van het plangebied zijn in 2006 een vuurstenen afslag uit het Laat Paleolithicum – Neolithicum en een fragment aardewerk uit de Late Middeleeuwen aangetroffen.²⁷ Bij deze projecten zijn grondsporen en diverse fragmenten aardewerk aangetroffen.²⁸

Op een perceel op 1.100 meter ten zuiden van het plangebied zijn in 2006 een proefsleuvenonderzoek en een archeologische opgraving uitgevoerd. Hierbij is een archeologische vindplaats uit de Midden en Late IJzertijd aangetroffen.²⁹

Heemkunde Vereniging

Voor aanvullende informatie is contact gezocht met de plaatselijke Heemkundekring Amalia van Solms. Volgens de heer Van Tuijl van de Heemkundekring heeft rond 1843-1845 ene Prosper Cuypers in de gemeente Baarle-Nassau een aantal grafheuvels onderzocht. Het gerucht gaat dat een van zijn plaatselijke helpers in zijn vrije tijd zelfstandig ging graven. Zo zou deze man - een zekere Couwenberg - op de Hoogbraak (dat overeenkomt met de directe omgeving van het plangebied, zie afbeelding 3) een urn gevonden hebben. De exacte locatie is niet bekend.³⁰

3.6 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

Tabel V. Gespecificeerde archeologische verwachting

Archeologische periode	Gespecificeerde verwachting	Te verwachten resten en/of sporen	Relatieve diepte t.o.v. het maaiveld
(Laat) Paleolithicum	middelhoog	vuursteenstrooiingen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen	onder het esdek en in de top van de dekzandafzettingen
Mesolithicum	middelhoog	vuursteenstrooiingen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen	onder het esdek en in de top van de dekzandafzettingen
Neolithicum	middelhoog	akkerlaag en/of nederzettingssporen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteenstrooiingen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, houtskool en gebruiksvoorwerpen	onder het esdek en in de top van de dekzandafzettingen
Bronstijd	hoog	akkerlaag en/of nederzettingssporen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteenstrooiingen en vuurstenen gebruiksvoorwerpen, metaalresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	onder het esdek en in de top van de dekzandafzettingen
IJzertijd	hoog	akkerlaag en/of nederzettingssporen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	onder het esdek en in de top van de dekzandafzettingen
Romeinse tijd	hoog	akkerlaag en/of nederzettingssporen: kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	onder het esdek en in de top van de dekzandafzettingen
Middeleeuwen	hoog	akkerlaag en/of nederzettingssporen:	onder het esdek en in de top van de

²⁷ ARCHIS-waarneming 405.866 en 405.869

²⁸ ARCHIS-waarneming 414.178

²⁹ Onderzoeksmelding 20.371 en 20.372

³⁰ Mededeling 3 februari 2011, dhr A. van Tuijl, Heemkundekring Amalia van Solms

		kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten en gebruiksvoorwerpen	dekzandafzettingen
Nieuwe tijd	hoog	bewoningssporen van een boerenerf: kleine fragmenten aardewerk, metaalresten, glasresten, houtskool, botresten, organische resten en gebruiksvoorwerpen	direct onder de bouwvoor en onder het esdek en in de top van de dekzandafzettingen

Uit de landschappelijke ligging op een dekzandplateau, blijkt dat het plangebied vanaf het Laat-Paleolithicum gunstig is geweest voor jagers-verzamelaars en vanaf het Neolithicum voor landbouwers. In het algemeen kan gesteld worden dat op hoger gelegen gebieden zoals dekzandruggen over het algemeen meer archeologische resten uit de Bronstijd - Nieuwe tijd worden aangetroffen, terwijl archeologische resten uit het Laat-Paleolithicum - Neolithicum meer langs en in de beekdalen en langs vennen worden aangetroffen. Dit beeld komt ook naar voren uit de ruimtelijke spreiding van de archeologische waarnemingen rond het plangebied. Op het plateau waarop het plangebied ligt zijn veel waarnemingen gedaan van nederzettingen uit de IJzertijd – Nieuwe tijd. De (oudere) vuursteenvindplaatsen die bekend zijn in de omgeving van het plangebied bevinden zich op de overgang naar lager gelegen gebieden en beekdalen.

In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. De kans op het voorkomen van archeologische resten is middelhoog voor het Laat-Paleolithicum – Neolithicum en hoog voor archeologische resten uit de Bronstijd – Nieuwe tijd (zie tabel V). De archeologische resten worden verwacht onder het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont. De vondstenlaag is opgenomen onderin het esdek; hier wordt ook wel van ‘cultuurlaag’ gesproken: een doorwerkte oude bodem tussen het esdek en de ongeroerde ondergrond met kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteen en houtskool. Archeologische sporen (uitgezonderd diepe sporen en waterputten) worden verwacht tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Organische resten zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd.³¹

4. CONCLUSIES

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat is er bekend over bodemversturende ingrepen binnen het plangebied uit het verleden? Is er bijvoorbeeld informatie bekend over vroegere ontgroningen, bodemsaneringen, egalisaties, diepploegen of landinrichting?
Het plangebied is de afgelopen 200 jaar voornamelijk als akkerland in gebruik geweest. In de afgelopen 15 jaar is het terrein in gebruik genomen als woonwagenlocatie, waarvoor het terrein gedeeltelijk is verhard. Buiten deze mogelijk versturende werkzaamheden zijn er geen andere bodemingrepen bekend van het plangebied.
- Ligt het plangebied binnen een landschappelijke eenheid, welke vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen (zoals een relatief hoge dekzandkop of –rug, nabij een veengebied, een beekdal)?
Het plangebied bevindt zich op een dekzandplateau. Dekzandruggen zijn van oudsher een interessante vestigingslocatie geweest vanwege de hoge en dus droge ligging, met name voor nederzettingen vanaf de Bronstijd.
- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied?

³¹ Kars & Smit 2003

In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische periodes. De gespecificeerde archeologische verwachting is middelhoog voor archeologische resten het Laat-Paleolithicum tot Neolithicum en hoog voor archeologische resten uit de Bronstijd tot de Nieuwe tijd.

5. ADVIES

Op grond van de resultaten van het bureauonderzoek en de richtlijnen van de (concept) archeologische beleidsadvieskaart adviseert Econsultancy om het plangebied nader te onderzoeken door middel van een IVO karterende en waarderende fase, proefsleuven (IVO-P). Behoud van een mogelijk aanwezige archeologische vindplaats bij een niet aangepaste uitvoering van de huidige plannen is niet mogelijk.

Bovenstaand advies vormt een selectieadvies. De resultaten van dit onderzoek zullen eerst moeten worden beoordeeld door het bevoegd gezag (gemeente Baarle-Nassau), dat vervolgens een selectiebesluit neemt.

LITERATUUR

Alterra, 2003: *Digitale Geomorfologische kaart van Nederland*, schaal 1:25.000.

Berendsen, H.J.A. 2004: *Fysische Geografie van Nederland, deel 1: De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Deeben, J.H.C. (red.) 2008: *De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden, derde generatie, Rapportage Archeologische Monumentenzorg 155*, Amersfoort.

Doesburg, J. van, e.a. red., 2007: *Essen in zicht. Essen en plaggendecken in Nederland: onderzoek en beleid*. Amersfoort 2007.

Kars, H. & Smit, A. (red.) 2003: *Handleiding Fysiek Behoud Archeologisch Erfgoed. Degradatiemechanismen in sporen en materialen. Monitoring van de conditie van het bodemarchief*. Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies, 1).

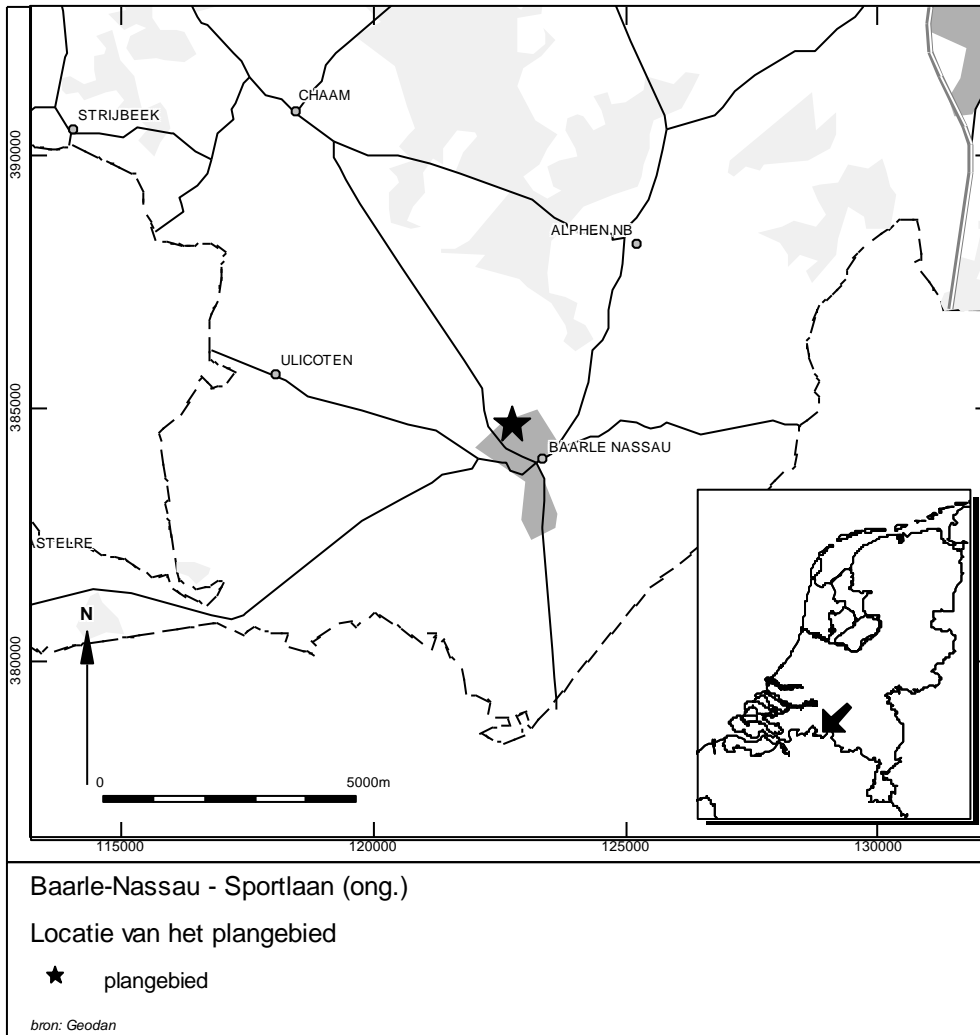
Mulder, E.F.J. de, Geluk, M.C., Ritsema, I.L., Westerhoff, W.E., Wong, T.E. 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Renes, J., 1985: *West-Brabant. Een cultuurhistorisch Landschapsonderzoek*. Stichting Brabants Heem, Waalre.

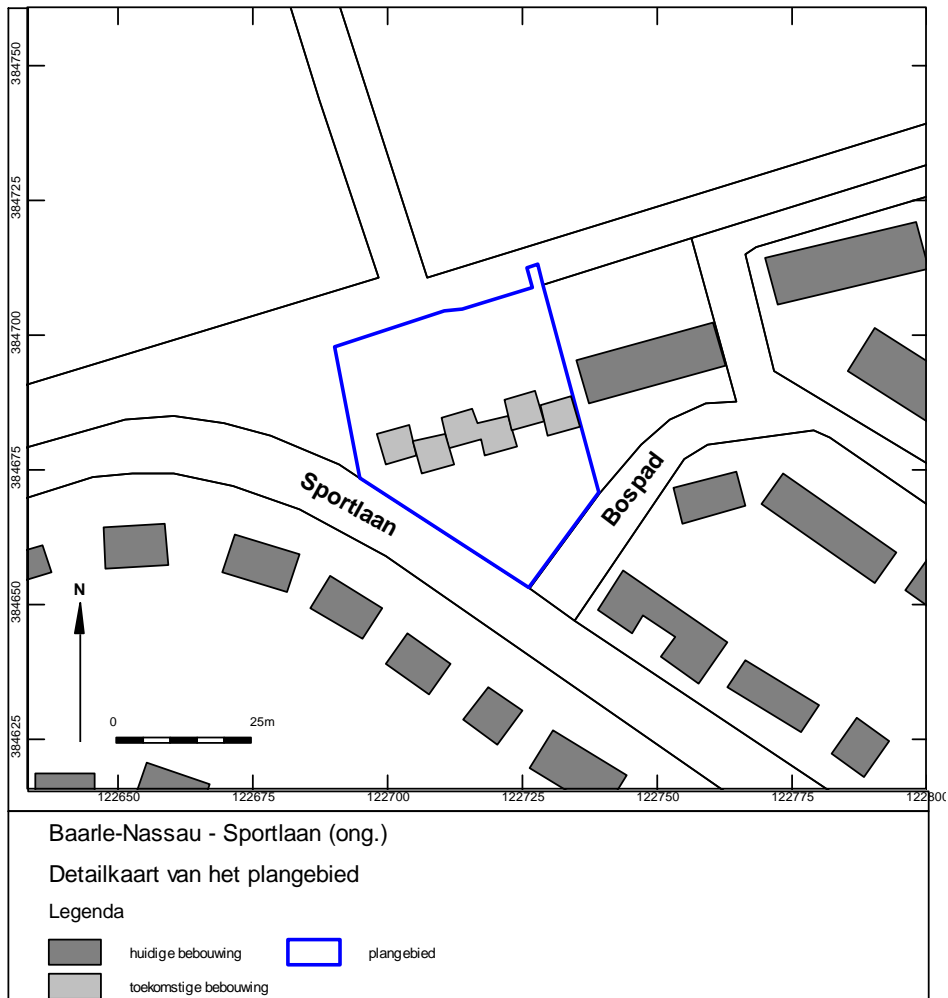
Stichting voor Bodemkartering, 1985: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 50, Tilburg Oost*.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland, deel 4 Zuid-Nederland 1838-1857*. Groningen.

Afbeelding 1

Afbeelding 2

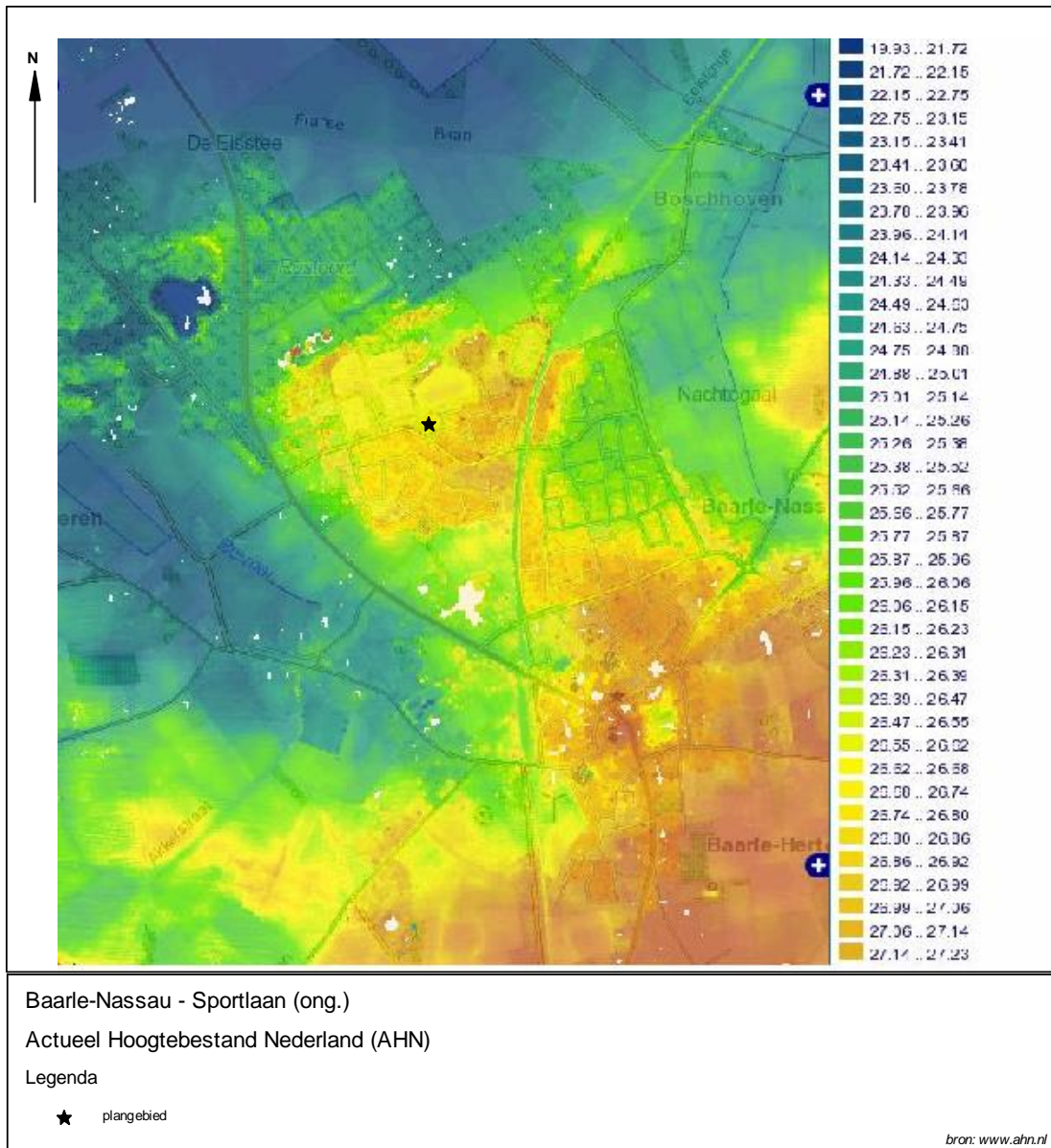

Afbeelding 3

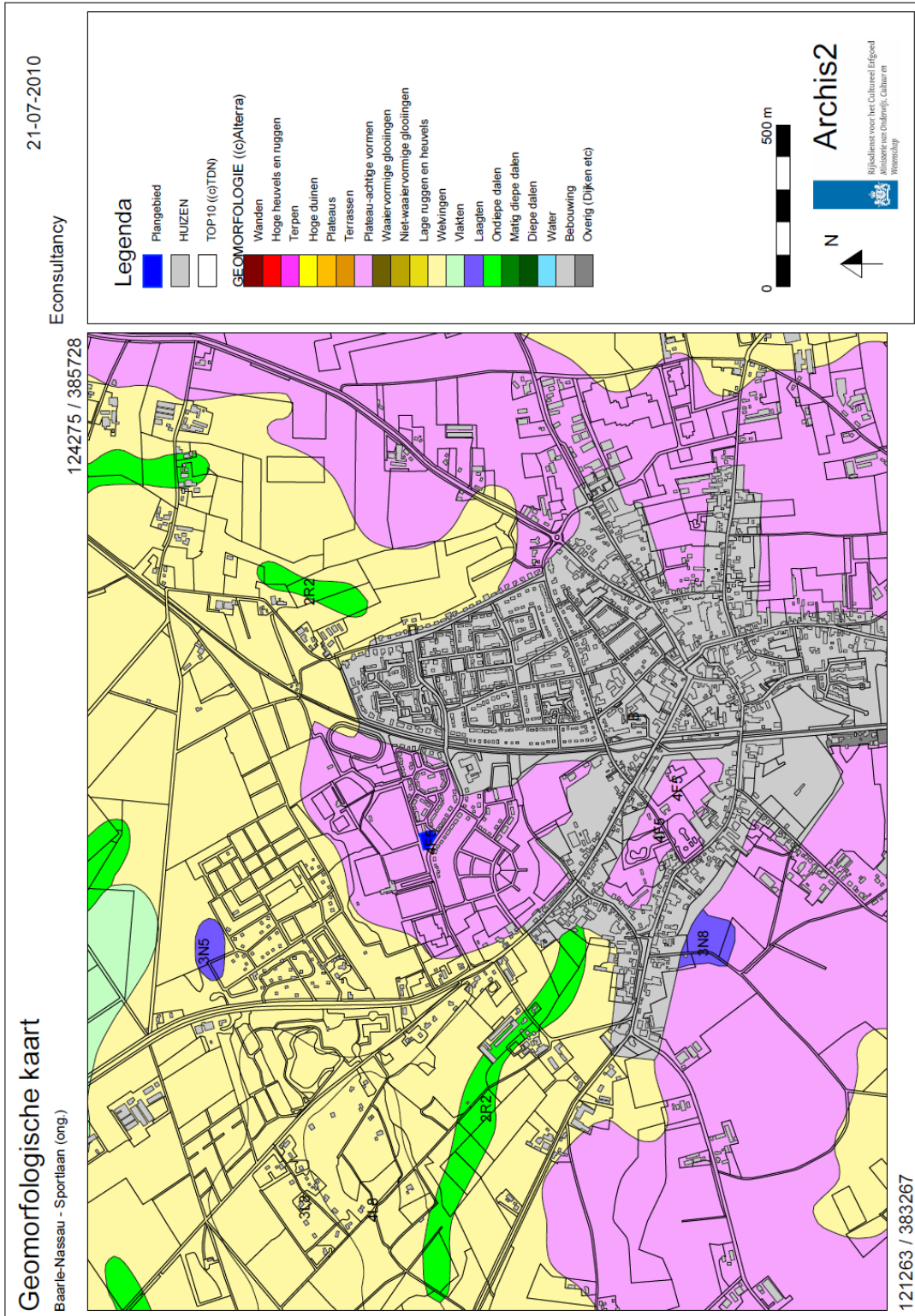

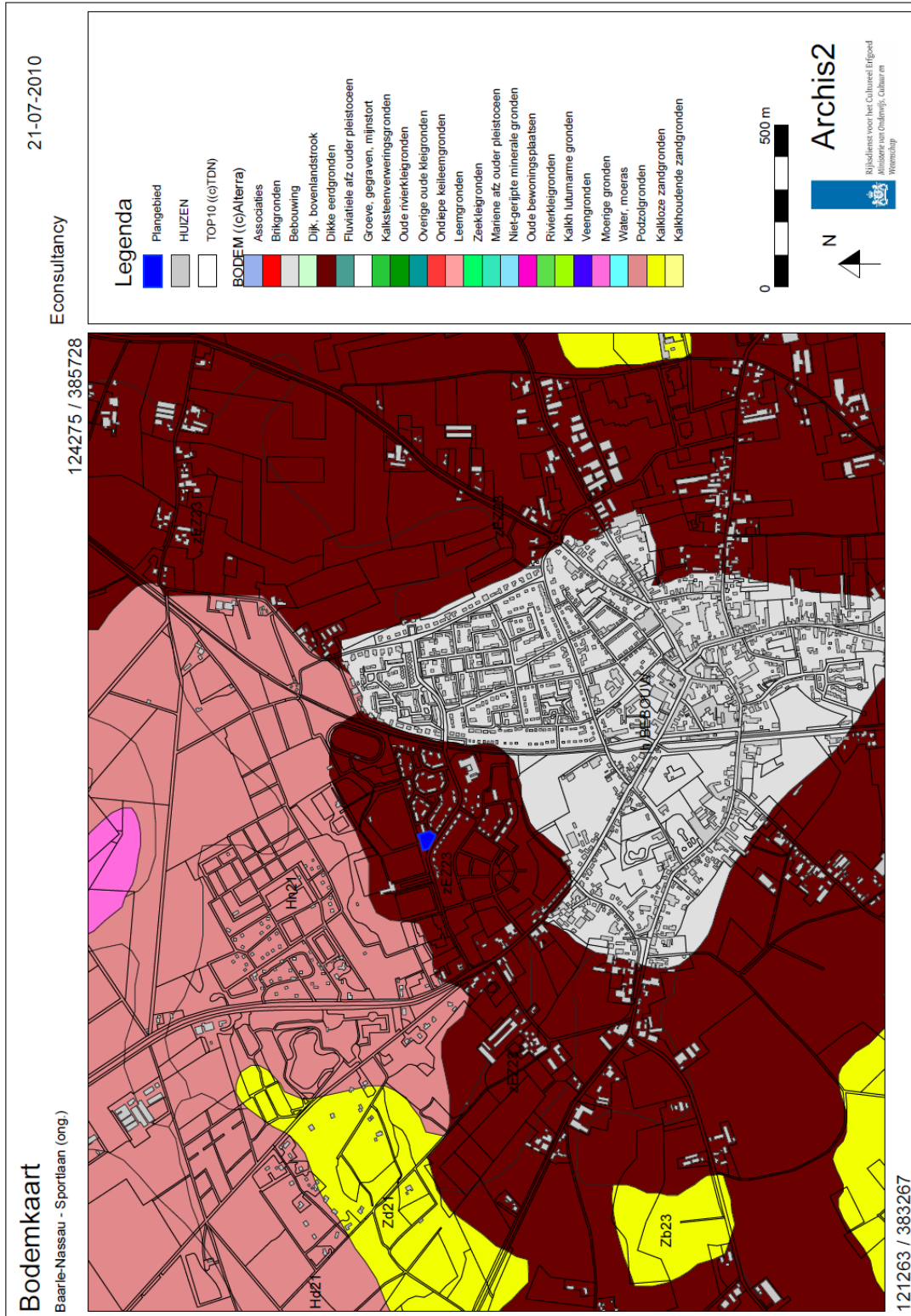
Afbeelding 4

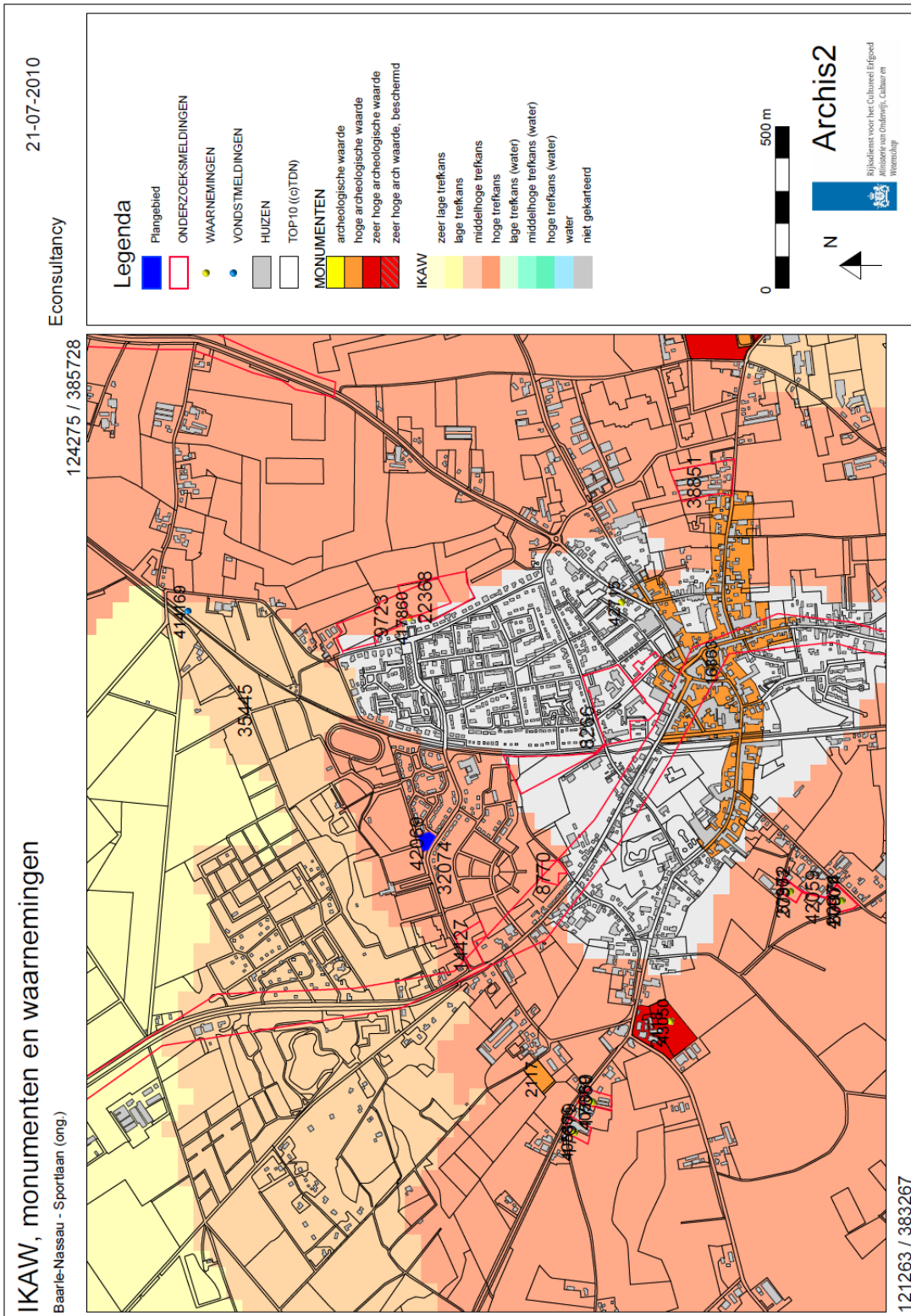
Afbeelding 5

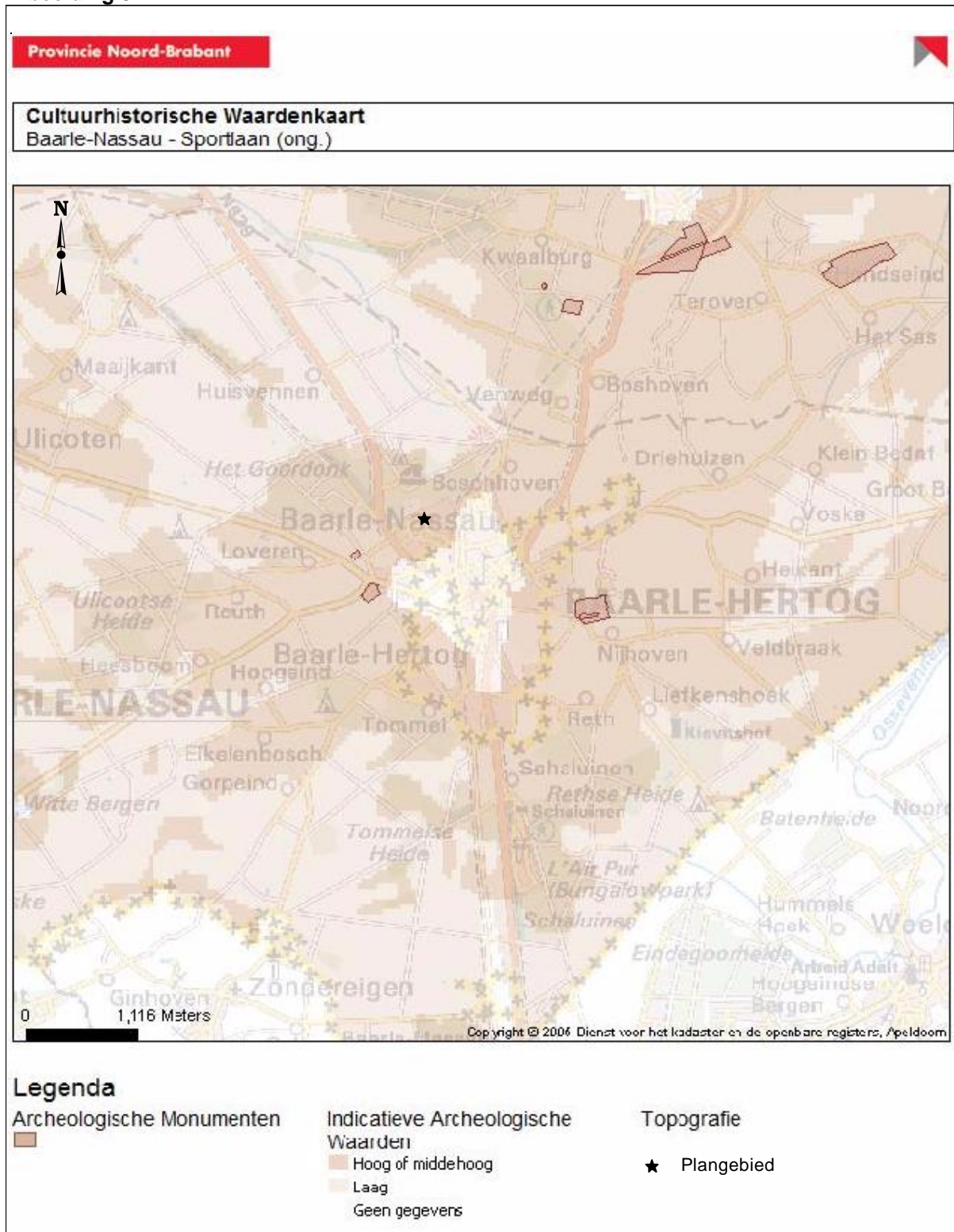
Afbeelding 6

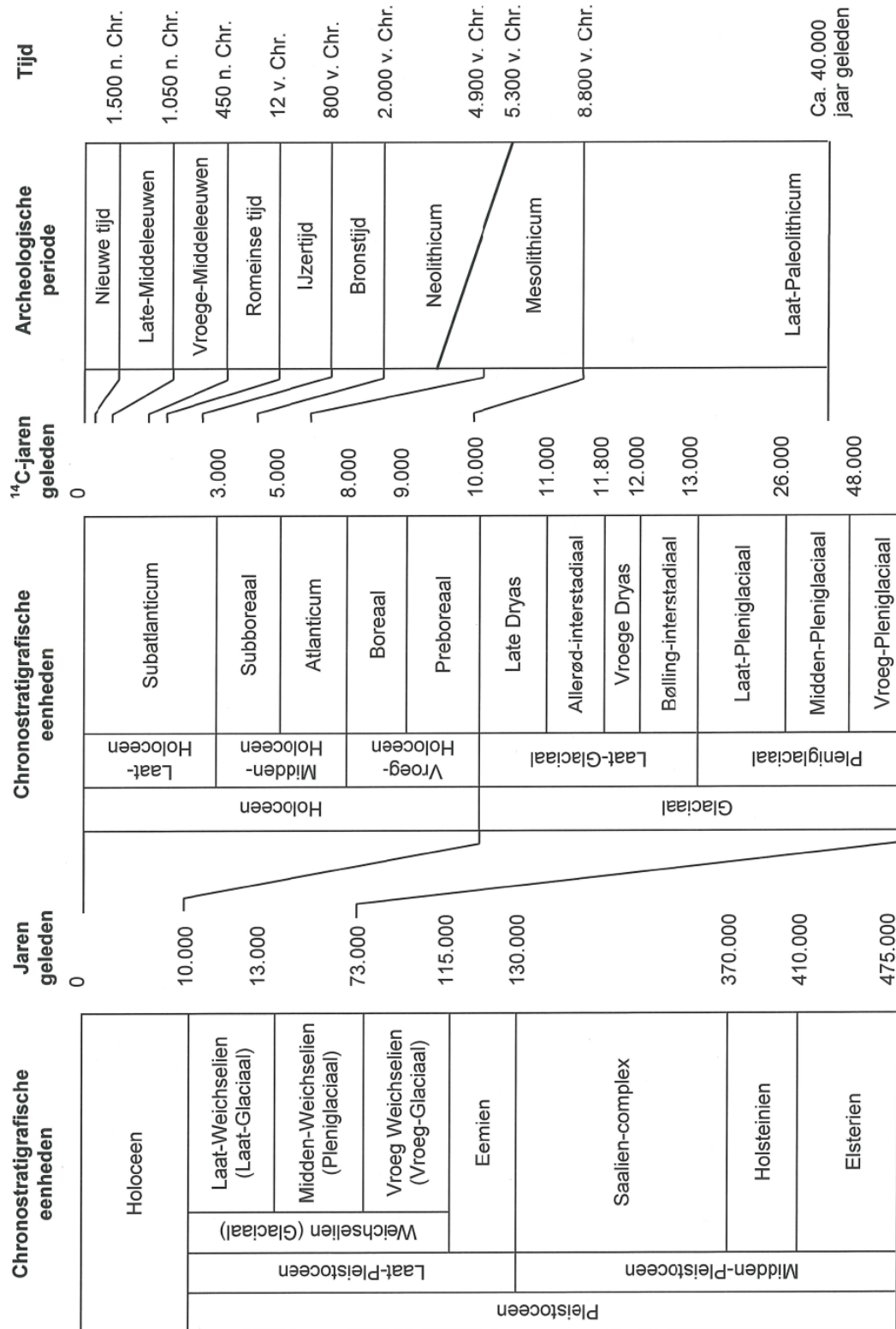
Afbeelding 7

Afbeelding 8

Bijlage 1 Archeologische en geologische perioden

Bijlage 2 Archeologische monumenten

Monumentnr:	2117	Oppervlakte:	4.959 m2
CMA-nr:	50G - 003		
Status:	Terrein van hoge archeologische waarde		
Toponiem:	't Goor		
Plaats:	Loveren		
Gemeente:	Baarle-Nassau		
Provincie:	Noord-Brabant		
Coördinaten:	121986 / 384333		
Terreinbeheerder:	Niet van toepassing		

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Kasteel	Middeleeuwen laat	Middeleeuwen laat

Beschrijving

Terrein met resten van een hoeve / versterkt huis uit de late middeleeuwen of nieuwe tijd A.

Over het terrein is betrekkelijk weinig bekend. Enkele gegevens m.b.t. Het Goor (dhr H. Janssen; Heemkundekring):

"In de archieven wordt deze plaats vermeld vanaf 1510. In 1549 is er voor het eerst duidelijk sprake van een 'huysinge' op 't Goor (mogelijk ook al in 1544). In 1668 en later wordt de hoeve 'Goorendonck' genoemd.

De laatste vermelding dateert van 1752, alhoewel de Ferrariskaart van Baarle ook ca. 1775 nog gebouwen in die omgeving toont. In de 19de eeuw is er slechts sprake van weiland en heiveld. Een deel van de gracht rond de vroegere woning is nog zichtbaar en wordt thans in de volksmond 'Maiskuil' genoemd. Bedoeld wordt 'Meierskuil'.

Tijdens het Beleg van Breda fungeerde het Goor als schans. Kasteel Bruheze was een ruïne en kon niet dienen als onderdak voor soldaten. Graaf Van den Bergh opereerde vanuit het Goor. Hij stond in voor de begeleiding van voedselkonvoien vanuit Lier naar Baarle.

Het Goor bood ook één nacht onderdak aan de Italiaanse markies Ambrogio Spinola, opperbevelhebber van het leger der Zuidelijke Nederlanden.

Nadat de troepen medio 1625 waren verdwenen, werd het Goor heropgebouwd en aanzienlijk versierd door rentmeester Adriaan Verelst:

... Looveren-Baerle is in corte jaeren veel verfraeyt, eerst door gemaecte ende seer plaisierelijcke beplante hoeve en huysinge van Heer Adriaen Verelst den ouden, comis ende rendtmeester van sijn Hoochheyt geheeten het Gooir; al waer hij alle jaer op den tweeden van october is sittdach houdende, om t_zontfangen de Domijnen en Chijnsen sijn Hoochheyt toekomende onder Alphen en Baerle-Nassau. Ten tweeden den Heer Adriaen Verelst den jongen, Schouteth van Alphen, Baarle-Nassau ende Chaem, met het opbouwen van het vervallen slot van Bruhese ..."

Opm.: 't Goor (mon.nr 2117) en Bruheze (mon.nr 2118) zijn qua toponiem jarenlang (sinds 1992?) verwisseld geweest op de AMK. Achterliggende documenten in Livelink kunnen derhalve zijn voorzien van een verkeerde aanduiding.

Documentatie

Type:	Verslag
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	Uitdraai kastelen-database N-Brab.
Type:	Kaart
Beheerder:	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting:	Kopie ruilverkavelingskaart Baarle-Nassau.

Monumentnr: 2118 **Oppervlakte:** 21.935 m2
CMA-nr: 50G - 008
Status: Terrein van zeer hoge archeologische waarde
Toponiem: Hof te Loeven; Hof te Loveren; Bruheze
Plaats: Loveren
Gemeente: Baarle-Nassau
Provincie: Noord-Brabant
Coördinaten: 122132 / 383949
Terreinbeheerder: Particulier

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Borg/stins/versterkt huis	Middeleeuwen laat	Middeleeuwen laat

Beschrijving

Terrein met de resten van een kasteel uit de late middeleeuwen.

Waarschijnlijk liggen hier de resten (funderings-/muurresten) van kasteel Bruheze.

Kalf 1912:14: vermoedelijk identiek aan 'de hof te Loeven'. De betreffende hof wordt reeds genoemd in 1333. In 1358 werd hij verpacht aan Peter Sleyptoc die een huis, stal en keuken moest bouwen waar de abdis van Tom of haar vertegenwoordiger bij verblijf in Baerle intrek kon nemen. Het kasteel werd dus niet gebouwd door de heren van Bruheze. Zij kregen het op een gegeven moment in erfpacht en het kasteel hield in het verdere verloop hun naam. In 1642 verwierf Adriaan Verelst (Schout van de Baronie van Breda) het kasteel van de erven Hendrik van Bruheze. Uiteindelijk kwam het in handen van 'den bouwman Anthonie Martil, die verhuurde als kazeme voor de brigade marechausée'. Thans is het geheel verdwenen.

Het betreft een omgracht terrein met resten van een versterkt huis (o.a. kadastrale minuut 1827).

Een beschrijving van de kasteelgoederen bij een verkoop in 1671 luidt als volgt: 'het casteel ende slot genoemt Bruheze mette huysinge, schure, schop en stallingen mitsgaeders de saay ende weylanden daeraen malcanderen gelegen, met gragten, slooten, ende canten, hof ende boomgaert, mitsgaeders de plantagien voor de voors. huysinge, over de straet ende de eyckeboomen langs de cant van de gragt, staende langs de straet. Dit alles gelegen binnen Baerle-Nassau ter plaetse genaemt Looven-Baerle'.

Tijdens booronderzoek in 1999 door J. van Gool, o.l.v. W. Verwers en H. Jansen, werden muren aangetroffen en zowel binnen als buiten de muren afbraaklagen. De contouren zijn vaag zichtbaar, zodat hoogtemetingen nuttig zouden zijn. De resten liggen tussen oude schuren aan de N- en W-zijde.

Opm.: t Goor (mon.nr 2117) en Bruheze (mon.nr 2118) zijn qua toponiem jarenlang (sinds 1992?) verwisseld geweest op de AMK. Achterliggende documenten in Livelink kunnen derhalve zijn voorzien van een verkeerde aanduiding.

Documentatie

Type: Verslag
Beheerder: Particulier
Toelichting: Uitdraai kastelen-database N-Brab.
Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: Kopie kaart ruilverkaveling Baarle-Nassau.
Type: Verslag
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: Booronderzoek Van Gool 1998. In CMA.

Monumentnr: 16863 **Oppervlakte:** 209.247 m2
CMA-nr: 50G - 011
Status: Terrein van hoge archeologische waarde
Toponiem: Baarle-Nassau
Plaats: Baarle-Nassau
Gemeente: Buitenland
Provincie: Zee/Buitenland
Coördinaten: 123262 / 383778
Terreinbeheerder: Diverse eigenaren

Complexen

<u>Complextype</u>	<u>Begindatering</u>	<u>Einddatering</u>
Nederzetting, onbepaald	Middeleeuwen laat A	Nieuwe tijd

Beschrijving

Oude dorpskern van Baarle-Nassau. Middeleeuwse bewoning voor 1250.

Op de AMK-Noord Brabant zijn historische stads- en dorpskernen en clusters oude bebouwing als gebieden van hoge archeologische waarde aangegeven. Dit is op grond van het belang van deze locaties, waar de wortels van de huidige dorpen of steden kunnen liggen. De selectie en begrenzing van deze kernen is gebaseerd op 16e-eeuwse (Van Deventer) en vroeg 20e-eeuwse kaarten (Bonnebladen). Binnen deze contouren kunnen in de bodem resten van vroegmoderne en waarschijnlijk ook van laatmiddeleeuwse (vanaf circa 1300 AD) bewoning aangetroffen worden. Ook sporen van oudere bewoning kunnen aanwezig zijn. Bedacht dient echter te worden dat de bewoning in de vroege en volle middeleeuwen (tot circa 1300 AD) een meer dynamisch karakter gehad kan hebben en dat de plaats en grens ervan niet perse hoeft samen te vallen met die van de latere bewoning.

Documentatie

Type: Kaart
Beheerder: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Toelichting: Kopie historische atlas